

Så skulle en ny skola kunna byggas om den inte fanns

Universitetslektor Ulrika Danielsson, psykologi
Professor Anders Lundström, företagsekonomi
Professor Anders Olofsson, pedagogik

2014

En investering för framtiden

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Länsstyrelsen
Västernorrland

Så skulle en ny skola kunna byggas om den inte fanns

1. Om skolan inte fanns

Man brukar säga att om en människa som levde vid sekelskiftet, strax före eller efter 1900, skulle vakna upp idag är skolan det enda denne person skulle känna igen. Uttalandet är först lite provocerande men efter en stunds funderande uppstår ett antal spännande frågor och funderingar. Hur kommer det sig att skolan finns kvar när i stort sett allt annat förändrats i samhället? Det borde väl finnas andra sätt att understödja barn och ungas lärande i att läsa, skriva, räkna, förstå samhällsfrågor och kemi, fysik osv, eller gör det inte det?

Vi tänker på skolan som en självklar institution till gagna för såväl individen som för samhället, men hur kommer det sig att vi har skolor?

Den norske filosofen Nils Christie skrev en intressant bok 1971 med titeln "Om skolan inte fanns". I den undersökte han våra föreställningar om vad den dåvarande skolan var till för i förhållande till vad nytta samhället hade av skolan och drog slutsatsen att: "Om skolan stängdes måste vi ordna det annorlunda för oss särskilt måste vi finna andra sätt att använda ungdomen" (s 48). Christie anslöt sin tes till att inte alla barn och unga fick ut så mycket av skolan och att inte heller det omgivande samhället alltid heller fick det. Med utgångspunkt i en beskrivning av tre olika lokalsamhällen diskuterade han förtjänster och problem för såväl unga individer som lokalsamhällen för att sedan skissera visioner om en god skola.

Ser vi tillbaka på i vilka sammanhang samhällen inrättar skolor kan vi lära att skolan först startades i städerna vid 1700-talets början, se Sandin, 1986. Orsaken var främst att städernas borgerskap ville få bort de allt större gängen av tiggande barn och ungdomar från gator och torg och startade då skolor i vilka eleverna erbjöds mat en gång om dagen. Undervisningens innehåll var mest religiöst som ett medel att fostra de unga. När vi 150 år senare får en allmän folkskola är intressena mer splittrade men vi kom att få en skola där kristendomen fortfarande var det moraliska rättesnöret samtidigt som läsning, skrivning och räkning nu gjorde ett samlat intåg i undervisningen av alla barn. Visserligen hade kyrkan tidigare vid de årliga förhören av hushållen i var församling skapat ett läskunnigt folk men den färdigheten var främst till för att alla skulle kunna läsa lilla katekesen, se Johansson, 1972.

Idag går merparten av alla individer minst tretton år i skola inom ramen för ett gemensamt nationellt utbildningssystem, från förskola till gymnasium. För- och grundskolan innehåller såväl de s k basfärdigheterna, läsa, skriva och räkna, men även

naturkunskap och samhällskunskap och estetiska ämnen som musik, gymnastik och idrott. Gymnasiet är specialiserat såväl mot yrken som mot framtida universitetsstudier. Från och med de högre årskurserna i grundskolan, och inte minst i gymnasiet, uppfattar vuxensamhället allt fler problem med att allt för många elever inte får godkända betyg eller fullföljer sina studier, se Skolverket, 2014. I relation till vår samtida arbetsmarknad ser vi detta som problematiskt i dubbel betydelse. Elever med ofullständiga betyg har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden samtidigt som den senare får problem med att rekrytera bra arbetskraft. Många är också de förslag som förts fram om hur skolan kan förbättras t ex när betyg ska ges i grundskolan, vem ska kunna vara ägare till skolor, ska skolan vara kommunal eller statlig samt hur stora klasser man bör ha? Många idéer finns för hur man skulle kunna förbättra grund- och gymnasieskolan, men vari ligger egentligen problemen och hur skulle de kunna lösas framöver?

Dessutom har en bild av en svensk skola i kris framtonat i den svenska debatten, se Skola och samhälle 2013-14. Anledningen har varit den s k PISA rapporten som sägs beskriva kraftigt försämrade resultat för den svenska skolan samt orsakerna därtill. Men stämmer verkligen dessa domedagsprofetior med vad som verkligen kommit fram i undersökningen? Den kraftiga försämringen av den svenska skolan de senaste tre åren som påstås ha skett handlar om en nedgång på mellan 2-3 % för vart och ett av de tre områden som studerats för grundskolans avgångselever. Eftersom de flesta länder har så lika normerade värden i PISA rapporten ger dessa små förändringar upphov till att Sverige med några procents försämrade resultat snabbt sjunker i rankingen mellan länder. Något som också drabbar Finland, ett land som i andra sammanhang brukar framhållas som ett föredöme vad gäller skolområdet. Mer alarmerande för Sverige är att allt fler elever ser skolarbetet som bortkastad tid, kommer för sent till lektioner eller skolkar. Den viktigaste lärdomen från PISA rapporten är att se till att skolan framöver mer än idag integreras i det lokala och globala samhället, något som i grunden kräver en ny syn på skolan och dess funktion i samhället. Det stora problemet är förstås att vi inte med säkerhet kan säga varför skolan uppvisar försämrade resultat. Syftet med denna rapport är istället att beskriva hur man skulle kunna bygga en ny skola om man så att säga fick börja om från början.

2. Hur skulle en ny skola kunna byggas?

Under våren 2013 genomfördes i Östersund fyra seminarier kring hur en framtida skola skulle kunna byggas, alltså innan den s k PISA rapporten presenterades, men med utgångspunkten av att skolan framöver måste integreras i större utsträckning i samhället. Bakgrunden till dessa seminarier var att vi ville få igång en idédiskussion om hur en framtida skola skulle kunna byggas om man så att säga fick börja om från början. Seminarierna samlade ett drygt fyrtiotal personer, där ett av seminarierna innehöll elever från gymnasieskolans avgångsklass, ett med lärare och rektorer, ett med

entreprenörer samt ett med organisationsföreträdare och lokala politiker. Dessa seminarier följdes sedan upp med ett för riksdagspolitiker och nationella företrädare för myndigheter och organisationer under den s k Almedalsveckan 2013. Ytterligare seminarier och diskussioner har sedan ägt rum i kommuner i Västernorrlands och Jämtlands län under våren 2014. Denna rapport är ett försök att sammanfatta vilka idéer som kommit fram vid alla de seminarier som genomförts. Rapporten vill även ge impulser kring hur en framtida skola kan byggas på längre sikt. Den grundläggande idén är alltså att tänka bort givna strukturer i skolsystemet och skapa en framtida skola för 2025.

Syftet med seminarierna har varit att deltagare tankemässigt lägger ut spår för framtiden, frågar om hur skolans kunskapsuppdrag kan uttryckas, beskrivas och organiseras har varit i fokus i diskussionerna.

3. Upplägg och metod

Under början av 2013 genomförde vi på försök start av en s k social innovationspark i anslutning till Mittuniversitetet i Östersund. Idén var helt enkel att försöka arbeta med nya kreativa lösningar på våra välfärdssystem. På liknande sätt som man bygger tekniska innovationsparker menar vi att liknande system behöver byggas för alternativa lösningar för de sociala systemen. Det första området som vi valde att fokusera på var den svenska grund- och gymnasieskolan som förstås är ett mycket omfattande och heterogent system. Bara den svenska grundskolan kostar enligt Skolverket årligen mer än 80 miljarder kronor, medan gymnasieskolorna kostar knappt 40 miljarder kronor. Huvuddelen av dessa medel kommer från staten. Hösten 2012 fanns enligt Skolverket i Sverige 4909 grundskolor, varav 790 var friskolor. På motsvarande sätt fanns 1253 gymnasieskolor varav 485 var fristående skolor. Lärartätheten i grundskolorna och gymnasieskolorna var i båda fallen 12.1 elever per lärare. Lärartätheten är högre i de kommunala skolorna, noteras bör dock att lärartätheten inte är detsamma som storleken på en skolklass, utan beror även på omfattningen på andra uppgifter för lärarna bortsett från undervisning, t ex krav på administrativa uppgifter.

Ytterligare statistik från Skolverket säger oss att av lärarna hade över 86 % i grundskolan någon form av pedagogisk högskoleexamen. Motsvarande tal för gymnasieskolorna var drygt 77 procent. Det är svårt att tänka sig någon annan typ av verksamhet i samhället med lika höga andelar med formell yrkesutbildning. Samtidigt under våren 2013 saknade 23,1 % av de elever som slutade årskurs 9 i grundskolan fullständiga betyg, till skillnad mot de elever som gick ut årskurs 6 där andel med godkända betyg var hög förutom för elever med svenska som andra språk. Sammantaget säger oss dessa data från Skolverket att omfattande statliga resurser

satsas på grund- och gymnasieskolan, att lärarna i mycket stor omfattning har pedagogisk högskoleexamen, att andelen grundskolor som är kommunala är ca 84 % medan drygt 60 % av gymnasieskolorna är kommunala samt att problem kring icke fullständiga betyg i grundskolan uppenbarligen uppkommer efter årskurs 6.

Slutsatserna av detta är enligt vårt förmenande att vi inte kan prata om formell kompetensbrist hos lärare, att det uppenbarligen krävs en hel del tid för lärare att ägna sig åt annan verksamhet än undervisning, vilket tar bort en hel del möjliga resurser samt att man bör fundera på varför situationen för årskurs 9 i grundskolan är så mycket mer problematiskt än vad som gäller årskurs 6. Inte minst kan man även fundera på betydelsen att ge betyg tidigare än årskurs 6. Däremot är det svårt att av den offentliga statistiken få fram jämförande data mellan de kommunala respektive fristående grundskolorna. Här finns en uppenbar brist på övergripande data från Skolverket även om en hel del studier har genomförts.

Ytterliga skillnader inom skolväsendet är de stora regionala skillnader gällande övergången mot högre studier bland ungdomar i Sverige. I Jämtland börjar ca 38 % högskolestudier (av dem födda 1987) jämfört med 49 % av de i Uppsala län. Det finns även skillnader mellan könen. Inom årskullen födda 1986 hade 52 % av kvinnorna påbörjat högre studier jämfört med 36 % av männen, se vidare årsrapporten för Universitet och Högskolor (Kahlroth, M & Lindqvist, T, 2013).

Pengar spelar roll. Det finns inte nationella regler för hur mycket varje grundskoleelev får eller bör kosta. Kommunerna har helt fria händer att bestämma detta själva. Detta innebär skillnader på tiotusentals kronor per elev och år, helt beroende på i vilket kommun man bor. Det är svårt att förklara varför det är så stora skillnader. Självklart beror en mindre del på själva glesbygdsfaktorn. Varför det är dessa stora skillnader mellan kommunerna borde lärare och rektorer själva få en möjlighet att förklara. Inte minst borde jämförande studier genomföras för kommuner med liknande förutsättningar. Intressant är även att få svar på hur skolorna använder de resurser som finns och om det finns ett samband mellan skolresultat i kommuner som satsar små respektive stora resurser per skola. Det tycks dock inte finnas några enkla samband mellan hur mycket pengar kommunerna lägger på varje enskild elev jämfört med elevens skolresultat.

Utifrån ovanstående data ställdes i vårt projekt följande tre grundfrågor:

Om det inte fanns någon skola hur skulle man då planera en sådan utifrån de erfarenheter som nu finns?

Hur bör skolans framtida uppdrag se ut?

Hur kan en framtida skola integreras i samhället?

Seminarierna spände därför över mycket stora områden från hur en ny form av skolsystem skulle kunna byggas, till vad skolans uppgift ska vara, vilka ämnen som bör undervisas i, roller för lärare och elever, hur man praktiskt ska koppla skolorna till det omgivande samhället samt vilken frihet som enskilda skolor bör ha. Vi kan inte i denna korta rapport ta upp alla dessa aspekter, men kan ändå beröra och beskriva en del av alla de synpunkter som kommit fram.

4 Resultat från genomförda seminarier

Ansatsen att genomföra seminarier med utvalda grupper bygger på idén att om man kan tänka utanför givna ramar, dvs om det är möjligt att bortse från givna strukturer ges större möjligheter att komma fram med fler radikala innovationer, något som framhållits av bl a Aldrich, 1999. Vi menar att många av alla förslag som diskuterats i den svenska debatten mer är exempel på s k marginella förbättringsförslag än på radikala innovationer. Om ett grundläggande problem är att skolan bör integreras mer i samhället framöver är det knappast något som löses av när betyg ges, storlek på klasser eller vem som äger skolan. Det senare är förstået av betydelse vid en diskussion kring hur överskott, dvs skattemedel, i verksamheten får användas. Precis som ett problem antagligen handlar om att lärarnas tid i alltför stor del måste ägnas åt annat än undervisning. Både dessa aspekter menar vi har med strukturen att göra. Exempelvis menar vi att de uppföljningar som ska rapporteras till centrala och lokala myndigheter för enskilda skolor i sig skapar krav på lärare och personal att ägna en del av sin arbetstid åt att klara av sådana uppföljningar. Ett problem som knappast skulle minska vid ett förstatligande av skolorna.

Det andra problemet som den uppbyggda strukturen leder till är att man bortser från heterogeniteten i systemet. Medelvärden för systemet produceras, vilket är naturligt för att försöka bedöma en utveckling av den svenska skolan. Det blir dock samtidigt ett sätt att eliminera stora delar av den heterogenitet som finns. Givetvis finns många mycket bra skolor i systemet vad än PISA undersökningar säger, liksom mindre bra skolor. Givetvis finns spännande aktiviteter att lyfta fram inom skolväsendet. Det finns därför en mängd skäl varför vi bör fundera på hur en skola skulle kunna byggas om vi skulle få starta om utan hänsyn till de strukturer som idag är uppbyggda. Vad har då kommit fram i våra seminarier?

Under våren 2013 och våren 2014 genomfördes som framgår ovan seminarier med elever, lärare, rektorer, entreprenörer, politiker och organisationsföreträdare inom fyra kommuner. Vid varje seminarium fick gruppen under en - två timmar diskutera våra tre grundläggande frågor. Alla seminarier har spelats in på band och analyserats. Har fler än 130 personer deltagit i våra seminarier. I korthet har följande synpunkter framkommit.

Om det inte fanns någon skola hur skulle man då planera en sådan utifrån de erfarenheter som nu finns?

För det första framhölls lärarnas stora betydelse för skolans utveckling, inte minst av eleverna, men även hur viktigt det är med lärarnas pedagogiska kompetens. Som framgår av den officiella statistiken har en stor majoritet av alla lärare inte minst i grundskolan en formell kompetens, men oberoende av detta är det viktigt att man även besitter en pedagogisk kompetens. Lärare som lyckas fånga elevers intresse för ämnet gör att en elev totalt kan omvärdera hur intressant detta ämne är. Exempel på motsatsen som lyftes fram var att en del lärare fortfarande använde 20 år gamla OH bilder i sin undervisning och därmed för lite engagerade eleverna på lektionerna.

"En oengagerad lärare gör en ointressant kurs" Gymnasieelev

"Någonstans tappar dagens ungdomar kreativiteten vid 12 års ålder... Hur motiverar vi dem?" Lärare

"Hur kan vi fånga upp elevernas drivkrafter som inte finns inom skolans ramar?" Lärare

"Barn är kreativa – varför tillrättavisar vi dem och säger – Det där går inte! När vissa barn inte hinner, håller vi tillbaka de andra för att hålla alla elever på samma nivå"

Det är inte lätt att bedöma lärares kompetens i att skapa engagemang på lektioner och intresse från elever. Vi kan inte heller bedöma vilken hjälp som kan fås i enskilda skolor för att utveckla dessa egenskaper om så behövs. Vi återkommer till detta men tror att det är betydelsefullt att se över lärares arbetssituation, dvs hur de kan fördela sin tid på undervisning, på förberedelser och uppföljning av denna samt vilka belöningsystem som finns.

"Vad önskar vi? En supermänniska som skall bli pedagog? Vi måste jobba i team för att möta dessa utmaningar. Lärare vill ha mindre av administration och vi vill inte vara terapeuter. Vi är olika men i team, arbetslag, lyfter vi tillsammans fram våra styrkor. Teamlärandet kan även innebära samverkan med sociala medier och företag och organisationer utanför skolan." Lärare

"Vi lärare måste kunna utvärdera oss! Kunna utvärdera det vi gör!" Lärare

"Gör prov på lärarna för att se om de har nått ut med det de skall och att de ha uppfyllt målen."

Eleverna lyfta fram vikten av att ha lärare i skolan, gärna fler än det finns idag, de skall finnas där och handleda, svara på frågor, motivera och leda.

"Lärarna ska vara kvar och vara fler än det är idag." Elev

"Eleverna vill ha vuxna i närheten."

För det andra har det betydelse hur man undervisar inom respektive ämne. De flesta ämnen skulle kunna knytas mer till vad som händer i samhället för övrigt, både lokalt och globalt. Exempelvis framhölls att de praktikfall som man arbetar med i skolan borde vara baserade på konkreta fall i verkligheten t o m hämtade från den lokala miljö så att någon eller några personer också skulle vara intresserade av de lösningar som presenteras. Ett annat exempel skulle vara ett ämne kring viktiga saker elever bör veta om planering av livet utanför skolan när de ska gå vidare, som att elever ska lära sig planera sin tid, hushålla med sina resurser, fungera i relationer, skapa hushållsbudget, fördela tid mellan arbete och fritid etc. Detta var något som inte minst eleverna själva lyfte fram.

"Vi saknar ämneskunskaper kring hur man lever – om kroppen, boende, pengar" Elev

"Skolan ska ha uppdraget att forma demokratiska medborgare" Lärare

För det tredje handlade det om vilka ämnen som bör undervisas på grundskolan respektive gymnasiet. Hur kommer de förändringar som finns t ex avseende globaliseringar in i undervisningen eller betydelsen av den lokala miljön man bor och lever i? Vad får man lära sig om den lokala ekonomin? Betydelsen av fysiska aktiviteter vid samverkan med närsamhället?

"Tid för samverkan med företag faller bort till administration"

"För inlandet handlar allt om en överlevnadsfråga där skolan är navet, vilket har en viktig roll!"

"Vår skola idag – blir hela tiden sedd ur internationella perspektiv – ska vi verkligen jämföra oss med alla andra länder? Här i den svenska skolan är vår styrka och vi skapar förmågor att gemensamt fattar beslut."

För det fjärde är flexibiliteten mellan skolor när det gäller antal timmar för olika ämnen väldigt liten. Många positiva ord och uttryck finns i skolplanen typ kreativitet, självständighet, entreprenörskap m m, men hur dessa ska uppnås bestäms i alltför hög grad på central nivå. Kommunaliseringen skapar således möjligheter till lokal anpassning medan krav från centrala myndigheter istället skapar krav på likformighet.

"Det är en klassfråga att skicka sina elever till gymnasieskolan i Östersund. Alla har inte råd att skicka sina elever till Östersund – hur gör man då? Varför får vi inte då ha undervisning på distans?"

"Det finns föräldrar som inte vill ha gymnasium (här på den lokala orten) – för de vill inte att deras barns skall stanna kvar här"

"Utmaning är prestationskraven, alla skall försöka åstadkomma samma sak under samma tid, vad gör man då? Kan man fortsätta utmana den enskilda individen, men alla har inte samma takt, hur kan man då förlänga tiden?"

"Skolan skiljer sig idag från resten av samhället, så som den ser ut idag"

Hur bör skolans framtida uppdrag se ut?

Det bör finnas ett antal grundläggande principer för hur en framtida skola kan byggas. För det första måste man kunna ha flexibilitet när en skola ska bygga på lokala förutsättningar. För det andra bör uppdraget att lära om globala förutsättningar tydligt tas in i undervisningen. Båda dessa principer bör integreras i olika ämnen, kunskap om den lokala historien, om viktiga problem som den lokala miljön genererar (något som kan ligga som grund för specifika fallstudier), kunskap om globala förändringar (urbanisering eller ej, växande marknader, viktiga händelser i olika delar av världen, kontakter med skolor i andra länder kan lätt ske med ny teknik, osv).

Teknikämnen kan kopplas till konkreta fall, utbyte med andra skolor kan ge nya typer av problem att lösa, kreativitet kan handla om att arbeta med innovationer. Entreprenörskap om att intervjua lokala entreprenörer osv.

Kunskap om lokalsamhället tror vi är en viktig uppgift för skolan, inte minst hur den historiska utvecklingen ser ut, lokala politiker kan beskriva dagens situation, vilka de huvudsakliga problemen och möjligheterna är ur deras perspektiv. Praktik i närsamhället ger erfarenheten och förmågan att lära sig det sociala samspelet i samhället. Hur man bemöter andra, hur man arbetar tillsammans utifrån ansvar och förväntningar och vilka sociala regler som finns i samhället och på arbetsplatsen (utifrån kreativitet, respekt, krav och motivation).

Lärarna kan formulera konkreta praktikfall som elever får komma med förslag på lösningar till. Lösningar som diskuteras på speciella seminarier med elever och lärare. Generellt tror vi att skolan i stor omfattning bör öppnas mot omgivande samhälle i stort sett för alla dess aktiviteter.

" Det måste bli lättare att få ut eleverna på praktik...gärna praktik redan i åk 4" Lärare

"Flytta undervisningen utanför klassrummet, blir bättre vid integreringen i samhället. Gör skolan till en öppen plats. Låt läraren komma till klassrummet. Skapa en kul men disciplinerad miljö, rutiner är bra, därmed bra med hålltider ibland. Mer respekt för skolarbetet, ex skolan börjar en viss tid... men vissa känner att de behöver sova till 11..."

"En fördel i vår kommun är att alla känner alla"

Hur kan en framtida skola integreras i samhället?

En stor kostnad för skolan idag är egna lokaler med lågt utnyttjande förutom på skoltiden. På vilka sätt skulle man stället kunna integrera skolan med det omgivande samhället? Lektioner skulle kunna äga rum i byggnader där även näringsliv eller kommunala verksamheter bedrivs. Luncher skulle kunna ske gemensamt, lokalsamhället skulle som sagt kunna förse skolan med specifika fall de behöver lösningar på. Med teknikens hjälp kan samarbete skapas med skolor i andra länder där man kan utbyta erfarenheter kring globala fallbeskrivningar.

"Det krävs mycket av närsamhället att skapa en bra skola, vi måste väva ihop med närliggande kommuner"

Kopplingar mellan skolor och högskoleutbildning kan utvecklas. Ett spännande fall har varit de tävlingar som årligen genomförts mellan sk Snilleblixtar (7-9 år gamla barn) och doktorander på Chalmers där det gällde att lösa ett konkret problem. Det finns säkert många sådana exempel i skolan som skulle kunna spridas och fungera som inspirationskällor för alla skolor.

"Ta bort betygen?! Vad skulle då hända om alla väljer det som de vill komma in på eller det som de är bra på. Vilken självkänsla hos eleven!"

"Det är en stor förändring på gång, vi har bara sett början av problemet, nya personligheter som skapas, vi har inte resurser att ta hand och göra något åt det. De nya personligheterna, vad behöver de för kompetenser? Hur mycket möda lägger vi ner på saker vi inte har nytta av? Exempelvis: Vem behöver ha en personlig handstil? Ta bort det från skolan." Lärare

"Läroanstalt, det gamla ordet, det finns en rädsla att blanda in andra vuxna, framförallt i de lägre åldrarna. Tidigare gick man ut i ett arbete, man hade en lön i gymnasieåldern. Kan man tänka sig att man ser skolan som en del i andra miljöer? Kan man ha företag i skolan, istället för utbildningskomplex?"

5. Analys och slutsatser

I dag är alla samhällen mer eller mindre globalt påverkade men utifrån väldigt olika lokala förutsättningar. Detta ställer krav på nationella utbildningssystem att tillgodose lokala, nationella och globala behov såsom de konkretiseras i lokalsamhället. Så tycks inte vara fallet med dagens svenska skola som mer styrs av ambitioner av att skapa homogenitet genom att se till att skolor runt om i Sverige ska vara så lika som möjligt oberoende av i vilka lokala och globala miljöer de verkar. Vi menar att detta i grunden inte är rätt väg att gå för en framtida svensk skola. Då hamnar skolan i en situation där huvudsakligen marginella förändringar blir möjliga som t ex om när betyg ska sättas, vem som ska få äga skolan eller utveckla nya kreativa lösningar eller om skolan är en i grunden kommunal eller statlig angelägenhet. Möjligheterna i ett sådant perspektiv att skapa lokala lösningar baserade på de förutsättningar som finns lokalt blir mycket begränsade. En anledning är att skolplanen med alla vackra ord blir översatt av centrala myndigheter till ett stort antal indikatorer som tar en stor del av lärarnas och skolpersonals tid i anspråk att uppfylla. Och därigenom också tar bort en hel del tid från lärarnas huvudsakliga verksamhet nämligen att undervisa. Det är dags att fundera på vilken nytta vi har av alla dessa indikatorer jämfört med hur skolpersonalens tid alternativt skulle kunna utnyttjas. Om antal elever per lärare är idag drygt tio och en skolklass normalt består av ca 2,5 gånger så många elever per lärare säger detta något vilka effekter som skapas av den befintliga strukturella överbyggnaden av skolan.

Det är förstås inte enkelt att skapa flexibla system inom ramen för en nationell utbildningspolitik som dessutom har just likvärdighet som utgångspunkt. Likvärdighet uppfattas ofta som att skolor behöver ge samma undervisning oavsett var i landet utbildningen sker. Frågan är dock om det är rimligt att tänka sig att likvärdighet kan betyda likhet i alla avseenden. I glesbygdsområden som aktivt arbetar med regional utveckling inom skola, vård, omsorg och samhällsekonomi behöver de lokala förutsättningarna ges utrymme i omvandlingsprocesserna. Den lokala och regionala ekonomin baseras på kunskapstraditioner och råvaror som ofta är knutna till just de regionala tillgångarna och den arbetskraft som finns och kan skapas via de regionala utbildningssystemen. Det senare behöver därför som "skolkunskap" som bör förmedlas för att öka möjligheterna av att såväl bevara som förändra de lokalt och regionalt bestämda samhällsvillkoren. Christie (1972) ställde den viktiga frågan om för vilket samhälle skolan svarar mot. Det var inte helt lätt för femtio år sedan och kan sägas ha blivit en än mer grannliga uppgift då förändringar av samhällens möjligheter och begränsningar har allt kortare omloppstider. Anpassningar till såväl de egna livsmönstren som till lokala och globala marknader är direkt nödvändiga för överlevnad och utveckling. Skolan behöver då kunna se olika ut i olika regioner och delar av regioner. Lokala kunskaper behöver möta nya från andra delar av nationen och världen, se From och Olofsson, 2014.

I våra samtal med elever, lärare och politiker ser vi hur de på olika sätt försöker formulera sig så att de på ett bättre sätt ska kunna skapa "skolkunskaper" som gynnar deras framtid lokalt och regionalt. Det är viktigt att i en framtida skola skapa en lokal flexibilitet, global kunskap och att lärarnas tid huvudsakligen ska ägnas åt undervisning. Detta blir för oss grundläggande krav i synen på en framtida ny skola för 2025. Vi måste utgå från att det finns en stor grad av heterogenitet i det svenska skolsystemet. Och tillåta detta inom ramar som måste finnas och som samtliga skolor måste verka inom. I grunden blir det dock fel om vi överlåter till centrala myndigheter att så att säga tolka hur den befintliga skolplanen ska uppfyllas, myndigheter som av naturliga skäl inte kan antas ha nödvändig kunskap om alla specifika lokala förutsättningar som finns runt om i landet. Morgondagens skola måste byggas på dessa lokala förutsättningar och inte på centralt uppställda målbilder med svag förankring till de variationer som behöver skapas. Slutsatsen av detta blir att vi inte tror på ett förstatligande av skolan. Möjligen på att staten måste bli tydligare på vad de medel de ställer till skolans förfogande får respektive inte får användas till.

Hur skapas då skolor där elever upplever det meningsfullt att gå, inte skolkar utan blir engagerade i skolarbetet? Våra avgångselever var i stort positiva till skolan. Vilket förstås inte behöver gälla för alla avgångsklasser runt om i landet, men det ger ändå en indikation på att intresset för skolan kan variera för olika åldersgrupper inom samma skola. PISA undersökningar testar en specifik åldersgrupp och säger lite om hur situationen ser ut ens i enskilda skolor för olika åldersgrupper. Vilket indikerar att åtgärder antagligen måste baseras på lokala förutsättningar. Resultaten måste kunna brytas ner på olika lokala förutsättningar för att kunna ge indikationer för vilka åtgärder som ska vidtas i olika fall. Åtgärder som lämpligen varierar mellan olika lokala miljöer. Om resultaten är negativa i vissa miljöer i årskull nio, innebär det sannolikt att de som då hoppar av skolan och inte fortsätter till gymnasiet är de som sedan ställs utanför arbetsmarknaden och att skolans problem därmed har flyttats över till andra delar av samhället. Lösningen på denna problematik är inte uppenbar att dessa elever skulle bli mer motiverade av att "tvingas" gå tre år till i dagens form av gymnasium. Här finns ett annat strukturellt problem för skolan, hur kan variationer skapas på gymnasienivå för att tillgodose behoven hos fler elever än idag? Kan man tänka sig att elever ska kunna fördjupa sig i specifika ämnen? Alltså de som gillar ekonomi men inte matematik kan få fördjupa sig i det eller de som gillar ny teknik men inte historia osv? En annan typ av yrkesskola där behörighet fås för att fortsätta fördjupningen på högskolor. Där resultaten skulle bli att gymnasieskolorna blir mer integrerade mot hur undervisningen sker på högskolorna.

6. Förslag och idéer

Ett genomgående förslag är att skolan framöver i mycket större utsträckning måste integreras i samhället. Det handlar om hur man bättre kan utnyttja elevers förmågor och kunskaper inom t ex ny teknik om hur elevers kreativitet kan tas till vara och utvecklas i nära samarbete med lärare. Arbetet i den svenska skolan måste bygga på vad som efterfrågas av det omgivande samhället. Låt oss ge ett par exempel.

Skolan måste arbeta med frågor kring en ökad globalisering. Vi menar att en framtida skola måste ha ett ökat utbyte med skolor och modeller i andra länder. Vi ska inte minst lära oss mer om de förutsättningar och de kulturer som dessa skolor baseras på. Vi måste samtidigt se till att skolor baseras på lokala förutsättningar. Förutom de gemensamma uppgifter som måste utföras av samtliga skolor är det inte samma sak att bedriva skolarbete i en glesbygd jämfört med en storstad. Det är inte lätt att jämföra skolor i t ex mellan Lidingö med närhet till Stockholm med en liten gles befolkad kommun som Ragunda i Jämtland. **Kreativa elever måste lära sig både de globala som de lokala förutsättningarna.** Kontakter måste öka med företagare, entreprenörer, organisationsföreträdare och lokala politiker. Skolans lokaler kan rent fysiskt användas tillsammans med andra organisationer och förvaltningar.

Det är ingen lätt uppgift att genomföra denna typ av förändringar. En anledning är att de strukturer som över många, många år byggts upp inom skolområdet i sig utgör hinder för att uppfylla de utmaningar som behöver lösas. För närvarande diskuteras inte minst när betyg ska sättas, ägarformer (en överväldigande majoritet är kommunalt ägda vad gäller vår grundskola där de största problemen tycks finnas) eller om skolan ska förstatligas. Det är dock uppenbart att de krav som kommer från statlig nivå på enskilda skolor ger som en negativ effekt att tiden för lärare och övrig skolpersonal att ägna sig åt undervisning har minskat avsevärt över åren utan att det finns resultat som visar på vilken nytta vi har av alla den information som samlats in. **Forskningen visar också på att etablerade strukturer ofta är hinder för att åstadkomma radikala förändringar utan kan som bäst åstadkomma marginella förbättringar. Vill vi åstadkomma radikala förändringar inom skolan måste vi således även ifrågasätta rollerna för uppbyggda strukturer.**

Forskningen säger oss också att framtidens elever inte ska uppfostras till att bli lydiga medborgare utan bli kreativa individer som lär sig lösa problem och ifrågasätta. Faktorer som i allt högre grad kommer att efterfrågas av näringslivet. I en sådan miljö får enskilda lärare och grupper av lärare allt större betydelse. Från entreprenörsforskningen har vi lärt oss att om vi vill påverka individer att bli mer kreativa måste vi arbeta med åtgärder som motiverar lärare och elever, vi måste se till att det finns goda förutsättningar för dessa individer att föra fram och få acceptans för kreativa idéer samt att vi i skolorna ser till att elever får lära sig hur de i samhället kan

verka som kreativa individer, se Lundström och Stevenson, 2005 . Och skapa en skola för alla med fokus på att vara den starka kreativa miljö som skapar utveckling och förändring i ett framtida samhälle. **Det är främst inom följande tre områden vi bör lära mer från andra skolor i Sverige och globalt. För det första att ge möjligheter för skolorna att bygga på lokala och globala förutsättningar, för det andra att se över de strukturer som byggts upp runt skolan samt för det tredje hur vi kan i vid mening forma en skola som skapar kreativa elever.**

Slutsatsen blir att förslag för att förbättra skolans resultat bör värderas utefter vilka effekter de ger på dessa tre områden. Vi menar att olika förslag som hittills kommit fram i debatten är marginella till sina karaktärer och knappast kommer att ändra på de problem som påvisats för delar av skolorna. För oss handlar problemet först och främst om hur vi kan göra alla nivåer i alla skolor till attraktiva lärmiljöer för såväl lärare som elever. En skola där lärare får ägna sin tid huvudsakligen till undervisning.

Referenser

Aldrich, Howard, E. (1999), *Organizations Evolving*, London, Sage

Berglund, Karin & Johansson, Anders (2007). Entrepreneurship, discourses, and conscientization in regional development. *Entrepreneurship and Regional Development*, vol 19, November, 499-525

Christie, Nils (1972). *Om skolan inte fanns*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

From, Jörgen & Olofsson Anders. Kunskapsekonomi och regional utveckling. I von Friedrichs, Yvonne, Gawell, Malin & Wincent, Joakim (red.) (2014). *Samhällsentreprenörskap [Elektronisk resurs] : Samverkande för lokal utveckling*. Östersund: Mittuniversitetet

Johansson, Egil (1972). *En studie med kvantitativa metoder av folkundervisningen i Bygdeå socken 1845-1873*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 1972

Kahlroth, M & Lindqvist, T (red). (2013). *Universitet och Högskolor, Årsrapport 2013*. Universitetskanslerämbetet Rapport 2013:2

Lundström, Anders & Stevenson, Lois (2005). *Entrepreneurship Policy in Theory and Practice*, Springer

Sandin, Bengt (1986). *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan: folkundervisning och barnuppfostran i svenska städer 1600-1850*. Diss. Lund : Univ.

Skola och Samhälle 2014. <http://www.skolaochsamhalle.se>

Skolverket 2014. Statistik och utvärdering. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering>